

Фрицюк Валентина Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0001-6133-2656

valentya.frytsiuk@vspu.edu.ua

Швець Олена

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дизайну Національного лісотехнічного університету
України м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0001-6126-4462

kafedradesignwork@gmail.com

НЕПЕРЕРВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті досліджено актуальну проблему неперервного професійного розвитку педагогів, акцентуючи увагу на аналізі зарубіжного досвіду. Визначено, що сучасна парадигма освіти вимагає від учителів не лише підтримання високого рівня професійної підготовки, а й здатності до постійного самовдосконалення. Розглянуто ключові аспекти організації професійного розвитку педагогів у таких країнах, як Велика Британія, США, Франція, Німеччина, Норвегія та інші. Особливу увагу приділено інноваційним підходам, серед яких формування індивідуальних стратегій викладання, впровадження практико-орієнтованого навчання, застосування інтерактивних методів і технологій, таких як мікровикладання, рольові ігри, моделювання педагогічних ситуацій, а також акцент на використанні критичного мислення та самостійної навчальної діяльності. Окреслено значення післядипломної освіти як інструменту підвищення кваліфікації, зокрема у Великій Британії, США та Фінляндії, де значна увага приділяється системності й регулярності таких процесів. Виділено досвід Франції, що демонструє ефективність інтеграції теоретичних знань і практичних навичок у педагогічній освіті. Наголошено на важливості адаптації зарубіжних моделей професійного розвитку до українських умов з урахуванням соціально-економічних і політичних реалій. Зроблено висновок, що впровадження інноваційних підходів і адаптація найкращих світових практик сприятимуть створенню ефективної системи підготовки педагогів, орієнтованої на безперервне професійне самовдосконалення. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом конкретних методик підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку, впровадженням індивідуальних освітніх програм, а також розробкою концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні відповідно до світових стандартів.

Ключові слова: неперервний професійний розвиток, педагогічна освіта, професійне самовдосконалення, зарубіжний досвід, інноваційні підходи, педагогічні технології, адаптація зарубіжних моделей.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасна парадигма освіти зосереджується на її розвитку як відповіді на виклики цивілізації та водночас як засобі задоволення людських потреб у пошуку свого місця та можливостей для самореалізації й саморозвитку в умовах глобального світу.

Сучасна педагогічна освіта в Україні спрямована на розвиток у здобувачів характеристик, визначених стандартами та рекомендаціями щодо забезпечення якості в

Європейському просторі вищої освіти. Серед цих цілей – підготовка здобувачів до активної громадянської участі, майбутньої професійної діяльності, а також підтримка їх особистісного розвитку. Однією з ключових задач є розвиток у майбутніх учителів здатності до безперервного професійного саморозвитку. Для цього необхідно з'ясувати сучасний стан готовності педагогів до професійного зростання як в нашій державі, так і за кордоном, що допоможе розробити ефективні шляхи і методи розвитку цієї якості.

Варто зазначити, що сучасне розуміння неперервної освіти виходить за межі традиційних підходів до підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців, які накопичені освітніми системами. Відповідно до рекомендацій Міжнародної комісії з освіти для XXI століття під керівництвом Ж. Делора, освіта впродовж життя має створювати можливості для навчання всіх людей, відповідаючи на різноманітні запити. Це може бути, наприклад, кардинальна зміна професії або ж розвиток, зумовлений професійними вимогами, зокрема через практичну підготовку [18].

Отже, проблема неперервного професійного розвитку педагога потребує цілеспрямованого дослідження. Вивчення зарубіжного досвіду організації неперервного професійного розвитку вчителів є важливим для вітчизняних освітян для підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних університетах.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Із зарубіжних досліджень, присвячених проблемі саморозвитку особистості, з-поміж інших, варто назвати міжнародну групу дослідників (Б. Авалос, Р. Болам, П. Хрісті, М. Дадс, Х. Дей, Дж. Елліотт, С. Граундвотес-Сміт, С. Граді, К. Харлеу, А. Харріс, Г. Келчтерманс, Г. Ліндсей, Ф. МакМахон, Д. Мюїджіс, А. Пенні, Дж. Робінсон, Дж. Сакса, С. Шугруе, В. Тріпп, Дж. Літл), яка представила ґрунтовні ідеї щодо перспективного розширення та поглиблення знань у сфері безперервного професійного розвитку педагогів. Вони опублікували «Міжнародний підручник з неперервного професійного розвитку вчителів» [25], який отримав широке визнання у світовій педагогічній спільноті. Високу значущість цієї роботи підтверджує її неодноразове перевидання (2004, 2008, 2009), що зробило її одним із найавторитетніших сучасних джерел з питань професійного розвитку освітян.

У контексті проблеми становлять інтерес наукові дослідження з таких актуальних питань: сучасні напрями реформи вищої педагогічної освіти в Англії (А. Парінов); система підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Німеччині (В. Гаманюк, Т. Вакуленко); формування педагогічної майстерності вчителя у теорії та практиці педагогічної освіти США (Р. Роман); система підготовки педагогічних кадрів у Норвегії (В. Семілетко); стандартизація професійної підготовки вчителів в Англії та Уельсі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття (Н. Авшенюк); розвиток педагогічної освіти у США (Т. Кошманова); професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи (Л. Пуховська); розвиток систем середньої освіти в країнах Європейського Союзу (О. Матвієнко); тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи у другій половині ХХ століття (Т. Десятов) та інші.

У рамках досліджуваної проблематики становлять інтерес наукові праці, присвячені таким актуальним аспектам: особливостям організації неперервної освіти в країнах Східної Європи (Т. Десятов); сучасним реформам вищої педагогічної освіти в Англії (А. Парінов); підвищенню кваліфікації вчителів Німеччини (В. Гаманюк, Т. Вакуленко); особливостям підготовки вчителів у США (Т. Кошманова); розвитку педагогічної майстерності педагогів у США (Р. Роман); особливостям підготовки вчителів у Норвегії (В. Семілетко); специфіці педагогічної освіти в Англії та Уельсі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття (Н. Авшенюк); Західноєвропейській підготовці педагогічних працівників (Л. Пуховська); еволюції систем середньої освіти в державах Європейського Союзу (О. Матвієнко) та іншим актуальним питанням. Проте, недостатньо дослідженою є проблема аналізу особливостей організації неперервного професійного розвитку педагога за кордоном.

Метою статті є аналіз особливостей організації неперервного професійного розвитку педагога за кордоном; висвітлення сучасних тенденцій підготовки педагогів до професійного саморозвитку.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження в галузі філософії, психології, педагогіки та акмеології, присвячені особистості, її розвитку та вдосконаленню, дозволили розглядати саморозвиток як усвідомлений, системний і творчий процес. Він передбачає активне перетворення людиною своїх моральних, інтелектуальних, емоційних та професійних якостей з метою досягнення гармонії із власними життєвими прагненнями та ефективного виконання соціальних ролей. Професійний саморозвиток, у свою чергу, можна визначити як цілеспрямовану діяльність, спрямовану на реалізацію особистісного потенціалу у вибраній сфері діяльності.

Проблема професійного саморозвитку особистості є однією з ключових у філософії, психології, педагогіці та акмеології. З філософської точки зору, саморозвиток розглядається як процес духовного та практичного перетворення, спрямованого на досягнення гармонійного особистісного вдосконалення. У психології він визначається як необхідна складова самореалізації, де особистісне становлення відбувається через усвідомлене прагнення до розвитку під впливом внутрішніх мотивів і зовнішніх факторів. Педагогічні підходи наголошують на значенні соціального середовища, в якому людина прагне розвивати та вдосконалювати власні якості через активну участь у різних видах діяльності. Педагогічні дослідження зосереджуються на пошуку методів і засобів, що стимулюють творчу активність особистості, сприяючи її самовдосконаленню.

В «Енциклопедії освіти» професійний розвиток визначено як «процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто систему певних властивостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності [5, с. 733].

У Законі України «Про освіту» безперервний професійний розвиток потрактовано як «безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та / або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності» [15].

Варто зазначити, що потреба в неперервному саморозвитку, прагнення до самовдосконалення та самореалізації є величезною цінністю самі по собі. Такі мотиваційні чинники свідчать про певні готовність особистості до розвитку й водночас сприяють такому саморозвитку. Науковцями доведено взаємозв'язок між вказаними прагненнями і потребами й активним соціальним, професійним, а не лише фізичним, довголіттям. З'ясовано, що прагнення до саморозвитку значною мірою впливає на професійні успіхи особистості, досягнення професійного «акме», що має експериментальне підтвердження [21; 22; 27; 28]. Отже, саме акмеологічний підхід сприяє усвідомленню майбутніми вчителями особистісного сенсу та значущості неперервного професійного саморозвитку для майбутньої професійної діяльності.

Погоджуємося з В. Сидоренком, який вважає, що неперервний професійний розвиток у контексті навчання впродовж життя через долучення до формальної, неформальної та інформальної освіти є однією із ключових компетентностей педагога у XXI столітті [17]. Саме тому важливо з'ясувати сучасні тенденції підготовки педагогів до професійного саморозвитку у світі з метою впровадження кращих підходів в Українській системі освіти.

Питання безперервної педагогічної освіти залишається актуальним у багатьох країнах світу. У розвинених державах, особливо в європейських, постійне професійне зростання вчителів сприймається як необхідність. Як зазначає В. Іванова, у системі підготовки педагогів у Великій Британії та Північній Ірландії велика увага приділяється як підвищенню кваліфікації (INSET – in-service education for teachers), так і постійному професійному розвитку (CPD – Continuing Professional Development). Протягом тривалого часу методи та форми професійного вдосконалення педагогічних кадрів у Великій Британії зазнавали змін та продовжують удосконалюватися й нині [6].

Окремі офіційні документи європейських країн, зокрема Великої Британії, Німеччини, Норвегії та Ірландії, акцентують увагу на неперервній підготовці педагогів (continuing training), що сприяє подальшому розвитку й удосконаленню базових професійних навичок учителів [18]. Важливо відзначити, що британський уряд виявляє дедалі більший інтерес до системи безперервної педагогічної освіти, активно підтримуючи такі її складові, як первинна підготовка вчителів, стажування та навчання безпосередньо в закладах освіти. Це сприяє тому, що розроблені механізми реалізації безперервної освіти можуть ефективно застосовуватися в різних освітніх середовищах незалежно від рівня взаємодії між місцевими освітніми органами та навчальними закладами. Інноваційні підходи в цій сфері довели свою ефективність, що підтверджується позитивними результатами останніх досліджень [6].

Таким чином, науковці визнають, що система підготовки та підвищення кваліфікації педагогів у Великій Британії є однією з найбільш розвинених у Європі, оскільки забезпечує всебічну підтримку професійного зростання освітян [6].

Педагогічні працівники України активно досліджують і впроваджують зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійного саморозвитку, зокрема досвід педагогів США та країн Європи.

Вивчення міжнародного досвіду підготовки вчителів є цінним ресурсом для вдосконалення педагогічної освіти в Україні. Вітчизняні науковці зосереджують свою увагу переважно на освітніх системах розвинених країн, зокрема США, Німеччини та Великої Британії. Значний внесок у дослідження міжнародних підходів до педагогічної освіти зробили О. Сухомлинська, яка вивчала історію розвитку міжнародного вчительського руху, М. Лещенко, що аналізував сучасні технології підготовки педагогів до естетичного виховання в англійських країнах, а також Л. Пуховська, яка досліджувала систему професійної підготовки вчителів у Західній Європі другої половини XX століття [8].

Останні реформи вищої освіти в Європі значною мірою відбуваються під впливом вимог Європейської мережі забезпечення якості (ENQA). Однією з країн, що зазнала суттєвих трансформацій у цій сфері, є Франція. Її система вищої педагогічної освіти, що поєднує глибокі традиції та сучасні методологічні підходи, викликає значний інтерес як серед українських, так і серед зарубіжних освітян [14].

Французька модель підготовки вчителів ґрунтується на поєднанні фундаментальної психолого-педагогічної підготовки з практичним досвідом. Важливим елементом є інваріантно-варіативний підхід до навчання, який передбачає гнучкість освітніх програм залежно від потреб майбутніх педагогів. Особливу увагу приділяють інтерактивним методам навчання, таким як дискусії, комунікативні вправи, ситуаційний аналіз та експериментальні завдання. Значного поширення набули методи проблемного навчання, що спонукають студентів самостійно знаходити рішення актуальних педагогічних завдань. У процесі підготовки широко використовуються відеоматеріали, моделювання педагогічних процесів, мікрОВикладання, рольові ігри, проєктна діяльність тощо [14, с. 13].

Досвід Франції у сфері педагогічної освіти поступово адаптується й в Україні, що сприяє впровадженню сучасних технологій підготовки вчителів та підвищенню якості їхньої професійної діяльності.

Вивчення процесів розвитку та саморозвитку особистості у різних країнах світу, а також їх порівняльний аналіз із вітчизняними підходами, є актуальною науковою проблемою, що вимагає системного підходу та постійного оновлення дослідницьких методів. На цьому акцентує увагу Л. Зязюн, яка детально досліджувала особливості розвитку особистості в освітній системі Франції. Вона підкреслює, що сучасна освіта повинна сприяти не лише передачі знань, а й формуванню особистості, здатної до самостійного навчання, самовдосконалення та самореалізації. Самоосвіта розглядається як ключовий елемент особистісного зростання, що набуває особливого значення в умовах глобалізації та інтеграційних процесів. Високий рівень саморозвитку особистості є

важливим фактором соціальної мобільності, а також визначальним чинником конкурентоспроможності як окремих фахівців, так і суспільства в цілому [7].

Інноваційні тенденції в освітній сфері змінюють традиційні методи навчання не лише у Франції, а й у всій Європі. Л. Зязюн наголошує, що сучасна професійна освіта є складною багаторівневою системою, де інтегруються різні підходи та методи. Ця взаємодія сприяє формуванню нового підходу до професійної підготовки, в якому ключову роль відіграє концепція неперервного навчання. Внаслідок цього професійна педагогіка набуває статусу фундаментальної науки, що об'єднує знання з різних галузей – соціальних, природничих, технічних, – для забезпечення ефективного розвитку особистості. Саме такі міждисциплінарні підходи дають змогу створювати умови для самореалізації людини в динамічному та інноваційному суспільстві [7].

Аналізуючи особливості педагогічної освіти в країнах Західної Європи, С. Синенко відзначає, що у Франції особливу увагу приділяють підвищенню професійної майстерності вчителів, зокрема в межах післядипломної освіти. Її основна мета – оновлення професійних компетентностей педагогів та адаптація їхньої діяльності до сучасних вимог освітньої сфери та суспільних викликів. Серед ключових аспектів реформування системи неперервної освіти у Франції можна виокремити: удосконалення підготовки педагогічних кадрів, використання дослідницької діяльності як засобу навчання, активне впровадження інновацій у навчальний процес та створення високоякісних освітньо-дослідницьких центрів [18, с. 12]. Важливою рисою французької моделі професійного розвитку є наголос на індивідуалізованому підході до вдосконалення педагогічної майстерності. Дослідниця також зазначає, що в країнах континентальної Європи поширена модель вчителя як державного службовця, чия професійна підготовка контролюється роботодавцем. Натомість у Великій Британії, відповідно до романської традиції, превалює концепція вчителя як самостійного професіонала, який має свободу у виборі шляхів власного професійного зростання.

Окремі науковці звертають увагу на суттєві відмінності між підходами до саморозвитку особистості в західних і східних культурах. Це пояснюється різним місцем духовних і культурних цінностей у системі самовдосконалення. Наприклад, С. Кузікова зазначає, що західна традиція передбачає активну взаємодію людини зі світом, спрямовану на його освоєння та перетворення, що водночас сприяє особистісному самоствердженню. У східних культурах натомість домінує пошук гармонії та духовного зростання через внутрішнє самозаглиблення і прагнення до ідеалів, що виходять за межі матеріального існування

[11, с. 13]. Науковець підкреслює, що особистість можна розглядати як соціальний феномен, який проявляється через процеси духовного самопізнання, самореалізації та самоствердження в суспільстві. Взаємодія з соціальним середовищем дає змогу індивіду одночасно розкривати свій внутрішній світ через зовнішні дії та прояви, що в педагогічній теорії розглядається як механізм екстеріоризації саморозвитку. У такому контексті поняття особистості відображає її здатність долати власні обмеження й перебувати в постійному процесі самовдосконалення [11, с. 18].

У контексті Болонського процесу важливим завданням сучасної вищої освіти є оптимізація самостійної роботи студентів, адже вона відіграє ключову роль у формуванні професійних компетентностей, розвитку інтелектуального потенціалу та здатності до самовдосконалення. На це звертає увагу І. Сулим-Карлір [20], яка досліджувала специфіку позааудиторного навчання студентів педагогічних коледжів США. Вона визначила основні умови адаптації американського досвіду до системи підготовки майбутніх учителів у вітчизняних педагогічних закладах.

За результатами дослідження І. Сулим-Карлір, одними з ключових аспектів американської моделі підготовки педагогів є: розробка студентами індивідуальних планів навчання, орієнтація на персоналізовані методи та форми роботи, гнучкий підхід до термінів виконання завдань, використання аудиторних занять для коригування самостійної діяльності, акцент на аналітичній та письмовій роботі, а також залучення викладачів,

менторів і тьюторів для надання зворотного зв'язку та підтримки в навчальному процесі. Американська система самостійного навчання передбачає тісну взаємодію між студентом і викладачем, що сприяє формуванню індивідуальної траєкторії професійного розвитку [20, с. 14].

Беручи до уваги переваги цієї моделі, можна стверджувати, що подібний підхід до організації навчального процесу сприяє не лише ефективному засвоєнню знань, а й активізує прагнення студентів до саморозвитку та професійного вдосконалення. Разом із тим, її застосування в Україні потребує адаптації до реалій нашого суспільно-політичного життя, щоб забезпечити ефективність підготовки майбутніх педагогів.

Концепція організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у закладах вищої освіти США, зокрема в педагогічних коледжах, ґрунтується на фундаментальних засадах провідних філософських течій у сфері освіти. Вона передбачає інтеграцію класичних і сучасних підходів до навчання, що акцентують увагу на розвитку критичного мислення, самостійності та творчого потенціалу студентів. Це такі напрями, як:

- *прагматизм*: навчання будується на активній основі, акцентується роль мотивації як ключового чинника самоосвіти, а сам процес навчання розглядається як реконструкція досвіду через вирішення проблемних ситуацій;

- *прогресивізм*: увага спрямовується на особистість студента, а не на предмет, перевага надається різноманітним видам самостійного досвіду, а не лише вербальним навичкам; підкреслюється важливість кооперативного, а не змагального індивідуалізованого навчання;

- *постмодернізм*: вводиться плюралізм у підходах до освіти, заперечується авторитарно-монологічний підхід, а головна увага приділяється розвитку критичного мислення;

- *когнітивізм*: студент розглядається як дослідник, що формує власну індивідуальну картину світу через науковий пошук;

- *екзистенціалізм*: навчання базується на свободі вибору, студент визнається відповідальним суб'єктом самоосвіти і професійного розвитку; значна увага приділяється емоційним аспектам особистісного зростання;

- *неогуманізм*: навчання сприймається як засіб самоактуалізації особистості; підкреслюється необхідність індивідуалізації змісту та підходів до навчання відповідно до здібностей студента.

Ці напрями визначають загальні принципи організації навчання, впливають на вибір освітніх стратегій викладачами та формують структуру професійної підготовки студентів педагогічних коледжів США [20, с. 14].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив наявність проблеми з узгодженістю поняттєво-термінологічного апарату у фаховому середовищі. Спостерігається використання усталених, але неточних термінів, а також специфічних національних понять, яких бракує у міжнародному тезаурусі. Нерідко неточний переклад термінів первинних документів створює додаткові труднощі.

«Одні й ті самі педагогічні явища, процеси, зв'язки та відносини можуть позначатися різними термінами. Це особливо стосується іншомовних термінів, які іноді описують ідентичні конструкції» [4, с. 255].

Водночас, існує потреба усунути неточності у перекладі праць зарубіжних дослідників у галузі освіти дорослих, що дозволить уникнути подібних помилок у майбутньому. Необхідна певна уніфікація конкретних понять, щоб українські науковці могли точно розуміти ідеї іноземних науковців та апробувати результати власних пошуків у міжнародних часописах [1].

Англійський термін «*professional development*» використовується для позначення процесу підвищення кваліфікації. Це певна активність, метою якої є підвищення рівня професійних компетентностей фахівця, його готовності до розв'язання більш складних професійних завдань. Це включає опанування свіжих теоретичних і практичних знань,

удосконалення професійних умінь та глибше усвідомлення взаємозв'язку науки й технологій [3, с. 99].

Порівняння концепту «професійний саморозвиток» в українських текстах із іншомовними аналогами виявило принципову різницю в розумінні тривалості цього процесу, зокрема його нескінченності протягом усього трудового шляху. Наприклад, в англійській (*continuing professional development*), іспанській (*formación profesional continua*), італійській (*formazione professionale continua*), нідерландській (*doorlopende professionele ontwikkeling*), польській (*ustawiczne doskonalenie zawodowe*), португальській (*formação profissional contínua*), румунській (*dezvoltare profesională continuă*) та чеській (*další profesní rozvoj*) термінологіях поняття професійного розвитку підкреслює обов'язковість змін.

Варто зазначити, що у вітчизняних наукових джерелах характеристика безперервності передається термінами «постійний», «неперервний» або «безперервний професійний саморозвиток». Також використовується схоже поняття – «професійний саморозвиток у безперервній освіті».

У вітчизняній педагогічній науці поняття «професійний саморозвиток» трактується різнобічно. Згідно з «Енциклопедією освіти», це безперервний процес становлення фахівця, що охоплює вибір професійного шляху, підготовку до нього, набуття необхідних знань і навичок, а також розвиток професійної компетентності, майстерності та культури. Деякі науковці підкреслюють, що професійний саморозвиток включає комплексну готовність до роботи, особистісне і професійне зростання, внутрішню мотивацію до вдосконалення, а також уміння самостійно керувати власним розвитком. У контексті педагогічної діяльності основні етапи цього процесу окреслюються як самовизначення, самовираження та самореалізація [12].

Загалом професійний розвиток має різні назви в різних країнах, зокрема: «*professional development*» (професійний розвиток), «*career development*» (кар'єрний розвиток), «*staff development*» або «*employee development*» (розвиток персоналу), «*workforce development*» (розвиток трудових ресурсів), «*human resources development*» (розвиток людських ресурсів), «*postgraduate education*» (післядипломна освіта). Цей перелік можна доповнити більш узагальненими поняттями, такими як «*training*» (навчання), «*training and development*» (навчання та розвиток), або специфічними термінами, що акцентують окремі аспекти професійного розвитку: «*technical training*» (навчання технічним навичкам) чи «*executive and leadership development*» (розвиток лідерських та управлінських навичок) [1]. Отже, ми використовуємо поняття «безперервний професійний саморозвиток» або «неперервний професійний саморозвиток» учителя.

Л. Пуховська дійшла висновку, що сучасна педагогічна наука розвивається на нових методологічних засадах, що сприятиме появі нових досліджень, які інтегруватимуть Україну в європейський і глобальний освітній простір. Одним із найважливіших аспектів цього процесу є створення сприятливих умов для професійного зростання вчителів, що відіграє ключову роль у трансформації системи освіти. Враховуючи визначальне значення педагогів у впровадженні освітніх реформ, питання їхнього професійного розвитку залишається предметом активного наукового та практичного аналізу [16].

В. Ковальчук значну увагу приділяє дослідженню міжнародного досвіду професійного розвитку педагогів, зокрема в контексті післядипломної освіти. Наприклад, у Казахстані спільно з Університетом Кембридж було розроблено багаторівневі навчальні програми для вдосконалення кваліфікації вчителів. Вони включають сім модулів, що охоплюють сучасні педагогічні технології, критичне мислення, систему критеріального оцінювання, управління закладами середньої освіти, компетентнісний підхід у межах 12-річного навчання, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні, роботу з обдарованими дітьми, а також психологічні та педагогічні особливості навчання учнів різного віку [9].

У Фінляндії для підвищення професійного рівня педагогів застосовують індивідуальне, каскадне, кооперативне навчання, а також методику навчання через власний

досвід. Учителі регулярно проходять підвищення кваліфікації, виділяючи для цього 2–3 дні щомісяця, і цей процес є частиною їхньої робочої діяльності. Водночас відмова педагога від участі в навчальних заходах може вплинути на його заробітну плату, оскільки керівництво навчального закладу має право зменшити оплату за пропущені дні. Така модель сприяє активному розвитку професійних компетенцій і мотивує вчителів до самовдосконалення [23, с. 142].

У Великій Британії система неперервної освіти педагогів орієнтована на розвиток індивідуального стилю викладання, що ґрунтується на самостійному вдосконаленні та професійному зростанні. Як зазначає Ю. Кіщенко, ця система базується не лише на наукових дослідженнях, а й на ретельно розроблених технологіях [8, с. 16]. Основним завданням підвищення кваліфікації є ознайомлення вчителів із сучасними педагогічними концепціями, новітніми методиками та технологіями, а також формування в них навичок самостійного навчання, необхідного для їхнього професійного розвитку. Спираючись на Циркуляр Міністерства освіти і науки Англії «Базова підготовка вчителів: затвердження програм», дослідник наголошує, що сучасна педагогічна освіта має відповідати потребам шкіл у новому поколінні вчителів. Основними принципами професійної підготовки педагогів є надання їм можливостей для саморозвитку, формування власного професійного стилю та активне залучення до моделювання своєї майбутньої педагогічної діяльності. Крім того, зміст навчання майбутніх учителів максимально наближений до реальних умов їхньої роботи, що забезпечує ефективну адаптацію до професійних викликів.

У Німеччині освітні установи створюють для педагогів гнучкі та динамічні можливості професійного вдосконалення, що сприяють їхньому кар'єрному зростанню. Серед колективних форм навчання особливо варто відзначити:

- курсова підготовка, що поєднує теорію та практику для здобуття вищої кваліфікаційної категорії;
- тематичні семінари та тренінги, орієнтовані на впровадження сучасних освітніх методик і технологій;
- спеціалізовані програми для розширення професійних компетенцій і освоєння нових посадових функцій;
- конференції та методичні зустрічі, спрямовані на вдосконалення викладання конкретних предметів;
- професійні конкурси та науково-практичні заходи, що заохочують педагогів до обміну досвідом;
- ознайомлення з актуальними науковими досягненнями, а також правовими та організаційними нововведеннями;
- лекції, доповіді та симпозиуми, присвячені розвитку освітньої галузі;
- підготовчі курси для складання додаткових іспитів, що дозволяють отримати нову спеціальність; такий комплексний підхід дозволяє вчителям своєчасно адаптуватися до змін у системі освіти та ефективно розвивати власний професійний потенціал [26, с. 717].

У США значну роль у професійному зростанні педагогів відіграють спільноти та професійні об'єднання, які сприяють покращенню якості освіти, підвищенню академічних досягнень учнів і розвитку вчителів. Система підвищення кваліфікації там є дуже розвиненою, оскільки має фінансову підтримку: педагоги, які протягом року проходять навчання в будь-якому форматі, можуть розраховувати на збільшення заробітної плати. Крім того, кожні п'ять років вони зобов'язані проходити сертифікацію для підтвердження професійної ліцензії, що стимулює постійне вдосконалення знань і навичок [24].

Відповідно до думки В. Ковальчука [9], Україні необхідно реформувати систему післядипломної освіти педагогів, запозичуючи ефективні міжнародні практики, а також розробити механізми підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного розвитку ще на етапі їхнього навчання. Проведений аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду дав змогу визначити ключові ідеї, що стануть основою для створення

концептуальної моделі й практичних методів формування готовності майбутніх педагогів до постійного вдосконалення у своїй професійній діяльності.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, дослідження наукових джерел з обраної тематики дає підстави стверджувати, що важливим чинником у формуванні сучасних підходів до педагогічної освіти в Україні, зокрема щодо підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного розвитку, є вивчення міжнародного досвіду підготовки педагогів у різних освітніх системах. Аналіз наукових дисертацій зарубіжних учених, які досліджують питання професійного саморозвитку, показує, що значна частина цих робіт зосереджена на питаннях безперервної освіти педагогів та підвищення їхньої кваліфікації. Головним завданням таких програм є ознайомлення вчителів із сучасними освітніми концепціями, інноваційними методиками навчання, а також розвиток умінь самостійного набуття нових знань, необхідних для їхнього професійного зростання.

Для підготовки майбутніх українських учителів до професійного саморозвитку доцільно впроваджувати кращий досвід педагогічної освіти Західних країн, адаптуючи його до умов суспільно-політичного життя в нашій державі.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз конкретних методик підготовки майбутніх учителів до неперервного професійного саморозвитку, впровадження індивідуальних освітніх програм, а також розроблення концептуальних засад підготовки педагогів до професійного саморозвитку відповідно до сучасних вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бабушко С. Р. Аналіз відповідності вітчизняної та англійської термінології (на прикладі концепту «професійний розвиток фіхівців сфери туризму»). Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи. 2013. Вип. 7. С. 274-282. URL: : http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_7_31.
- [2] Бабушко С. Р. Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців туристичної сфери США і Канади : дис. ... д-ра пед. наук; Київ. 2015. 496 с.
- [3] Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання / Т. М. Десятов; за загал. Ред. Н. Г. Ничкало. К. : Видавництво «АртЕк», 2009. 192 с.
- [4] Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
- [5] Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- [6] Іванова В. В. Неперервний професійний розвиток педагогів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2019. Вип. 6. С. 112-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2019_6_12.
- [7] Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції: Монографія. К.; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 386 с.
- [8] Кіщенко Ю. В. Формування професійної майстерності вчителя в системі педагогічної освіти Англії та Уельсу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: К., 2000. 20 с.
- [9] Ковальчук В. І. Професійний розвиток учителів: зарубіжний досвід: URL: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid>
- [10] Коломієць А. М. Особливості професійної підготовки вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Випуск 33. С. 83-86.
- [11] Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : МакДен, 2011. 149 с.
- [12] Курс лекцій з основ теоретико-методичної підготовки науково-педагогічних кадрів системи післядипломної освіти / [І. Ю. Регейло, В. І. Саюк, М. І. Скрипник, Г. О. Штомпель] ; НАПН України, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». К., 2015. 128 с.
- [13] Лазаренко Н. І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2019. 365 с.
- [14] Лашихіна В. П. Розвиток системи підготовки педагогічних кадрів у Франції (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: К., 2009. 20 с.
- [15] Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

- [16] Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів: рух до концептуальної карти. Порівняльна професійна педагогіка : наук. журнал; голов. Ред. Н. М. Бідюк. К.; Хмельницький : ХНУ, 2011. Вип. 1. С. 97-106.
- [17] Сидоренко В. Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: 36.матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти», Київ, 2018.
- [18] Синенко С. І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах західної Європи (Англія, Франція, Німеччина) : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 180 с.
- [19] Слезанська Г., Пежинська О., Горішна Н. Безперервний професійний розвиток педагогів закладів спеціальної та інклюзивної освіти в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. Ввічливість. Humanitas, 2023. (3), 157–166. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.21>
- [20] Сулим-Карлір І. Ф. Організація самостійного позааудиторної роботи студентів педагогічних коледжів США : автореф. дис... канд. пед. наук: Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2008. 20 с.
- [21] Фрицюк В. А., Вовк Л. П. Акмеологічний підхід до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього вчителя. Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. Вип. 42. С.66-71.
- [22] Фрицюк В. А. Проблема креативності у педагогічних дослідженнях. Педагогічна думка. Львів, 2009. № 1. С. 32-38.
- [23] Asunta T. Developments in Teacher Education in Finland. In-service Education and Training. 137-146.
- [24] Dobbins R., Pettman B. Self-development: The nine basic skills for business success. The Journal of Management Development. 1997. V.16 (8). P. 521-667.
- [25] International Handbook on the Continuing Professional Development of Teachers / ed. By C. Day, J. Sachs. Reprinted 2008, 2009. London : Open University Press. 320 p.
- [26] Häring L. Die Akademie für Lehrerfortbildung in Dillingen. Die berufsbildende Schule. 48 (2000) 12. S. 716-723.
- [27] Gurevich R., Fritsyuk V., Opushko N., Gadaichuk N., Gabriychuk L. Preparation of future specialists for professional self-development in the information and educational environment of the university. Theoretical and scientific foundations of pedagogy and education: collective monograph / Kazachiner O., Boychuk Y., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. p. 425-442. Available at : DOI 10.46299/ISG.2022.MONO.PED..
- [28] Gurevych R., Frytsiuk V., Dmytrenko N. Computer diagnostics of readiness of prospective teachers to professional self-development. Information technologies and learning tools, 2019. Vol 69. №1.

CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS: FOREIGN EXPERIENCE

Frytsiuk Valentina Anatoliyivna

Dr.hab. of Pedagogical Sciences, Professor of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001- 6133-2656
valentyana.frytsiuk@vspu.edu.ua

Shwets Olena

Doctor of Arts (Pedagogy), Associate Professor, Professor at the Department of Design at National Forestry University of Ukraine, Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-6126-4462
kafedradesignwork@gmail.com

Abstract. The article explores the pressing issue of continuous professional development of educators, emphasizing the analysis of international experience. It has been determined that the modern educational paradigm requires teachers not only to maintain a high level of professional competence but also to possess the ability for ongoing self-improvement. Key aspects of organizing professional development for educators in countries such as the United Kingdom, the United States, France, Germany, Norway, and others have been examined. Special attention is paid to innovative approaches, including the formation of individual teaching strategies, the implementation of practice-oriented learning, and the application of interactive methods and technologies such as micro-teaching, role-playing, modeling pedagogical situations, as well as a focus on critical thinking and independent learning activities. The importance of postgraduate education as a tool for professional advancement is highlighted, particularly in the United Kingdom, the United States, and Finland, where significant emphasis is placed on the systematization and regularity of such processes. The experience of France is

noted for demonstrating the effectiveness of integrating theoretical knowledge with practical skills in teacher education. The article stresses the importance of adapting international models of professional development to Ukrainian conditions, considering the socio-economic and political realities. It concludes that implementing innovative approaches and adapting best global practices will contribute to creating an effective teacher training system oriented toward continuous professional self-improvement. Future research prospects involve analyzing specific methodologies for preparing future teachers for professional self-development, introducing individualized learning programs, and developing conceptual frameworks for advancing teacher education in Ukraine in line with global standards.

Key words: continuous professional development, teacher education, professional self-improvement, international experience, innovative approaches, pedagogical technologies, adaptation of international models.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Babushko S. R. Analiz vidpovidnosti vitchyznianoï ta anhlo-movnoï terminolohii (na prykladi kontseptu «profesiïnyi rozvytok fikhivtsiv sfery turyzmu») [Analysis of the correspondence between domestic and English terminology (using the example of the concept of "professional development of tourism specialists")]. *Osvita doroslykh : teoriia, dosvid, perspektyvy*. 2013. Vyp. 7. S. 274-282. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_7_31. (in Ukrainian)
- [2] Babushko S. R. Teoretychni ta metodychni zasady profesiïnoho rozvytku fakhivtsiv turystychnoi sfery SShA i Kanady [Theoretical and methodological principles of professional development of tourism specialists in the USA and Canada] : dys. ... d-ra ped. nauk; Kyiv. 2015. 496 s. (in Ukrainian)
- [3] Hlosarii osnovnykh terminiv profesiïnoi osvity i navchannia [Glossary of key terms in vocational education and training] / T. M. Desiatov; za zahal. Red. N. H. Nychkalo. K. : Vydavnytstvo «ArtEk», 2009. 192 s. (in Ukrainian)
- [4] Honcharenko S. U. Pedahohichni doslidzhennia : Metodolohichni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical Research: Methodological Advice for Young Scientists]. K. ; Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2010. 308 s. (in Ukrainian)
- [5] Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / hol. red. V.H. Kremen. K.: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. (in Ukrainian)
- [6] Ivanova V. V. Neperervnyi profesiïnyi rozvytok pedahohiv u Spoluchenomu Korolivstvi Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii [Continuing professional development for teachers in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. 2019. Vyp. 6. S. 112-120. http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2019_6_12. (in Ukrainian)
- [7] Ziazun L. I. Samorozvytok osobystosti v osvïtunii systemi Frantsii [Personal self-development in the French educational system]: Monohrafiia. K.; Mykolaiv : Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 2006. 386 s. (in Ukrainian)
- [8] Kishchenko Yu. V. Formuvannia profesiïnoi maïsternosti vchytelia v systemi pedahohichnoi osvity Anhlii ta Uelsu [The formation of professional skills of teachers in the system of pedagogical education of England and Wales]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: K., 2000. 20 s. (in Ukrainian)
- [9] Kovalchuk V. I. Profesiïnyi rozvytok uchyteliv: zarubizhnyi dosvid [Professional development of teachers: foreign experience]: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchyteliv-zarubizhnij-dosvid> (in Ukrainian)
- [10] Kolomiiets A. M. Osoblyvosti profesiïnoi pidhotovky vchytelia na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva [Peculiarities of teacher training at the current stage of society's development]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Pedahohika i psykholohiia*. 2011. Vypusk 33. S. 83-86. (in Ukrainian)
- [11] Kuzikova S. B. Psykholohiia samorozvytku [Psychology of self-development] : navch. posib. Sum. derzh. ped. un-t im. A. S. Makarenka. Sumy : MakDen, 2011. 149 s. (in Ukrainian)
- [12] Kurs leksii z osnov teoretyko-metodychnoi pidhotovky naukov-pedahohichnykh kadriv systemy pisliadyplomnoi osvity [Course of lectures on the basics of theoretical and methodological training of scientific and pedagogical personnel of the postgraduate education system] / [I. Yu. Reheilo, V. I. Saiuk, M. I. Skrypnyk, H. O. Shtompel] ; NAPN Ukrainy, DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity». K., 2015. 128 s. (in Ukrainian)
- [13] Lazarenko N. I. Profesiïna pidhotovka vchyteliv u pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Professional training of teachers in pedagogical universities of Ukraine in the context of European integration]: monohrafiia. Vinnytsia : TOV «Druk plus», 2019. 365 s. (in Ukrainian)
- [14] Lashchykhina V. P. Rozvytok systemy pidhotovky pedahohichnykh kadriv u Frantsii (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Development of the system of training pedagogical personnel in France (second half of the 20th – beginning of the 21st century)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: K., 2009. 20 s. (in Ukrainian)
- [15] Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid [On education: Law of Ukraine] 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian)

- [16] Pukhovska L. Teoretychni zasady profesiinoho rozvytku vchyteliv: rukh do kontseptualnoi karty [Theoretical foundations of teacher professional development: moving towards a conceptual map]. *Porivnialna profesiina pedahohika : nauk. zhurnal; holov. Red. N. M. Bidiuk. K.; Khmelnytskyi : KhNU, 2011. Vyp. 1. S. 97-106.* (in Ukrainian)
- [17] Sydorenko V. Bezperervnyi profesiinyi rozvytok pedahoha Novoi ukrainskoi shkoly v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity [Continuous professional development of the New Ukrainian School teacher in the context of formal and informal education]: *Zb.materialiv III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Psykhologo-pedahohichniy suprovod profesiinoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh transformatsii osvity»*, Kyiv, 2018. (in Ukrainian)
- [18] Synenko S. I. Rozvytok pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity v krainakh zachidnoi Yevropy (Anhliia, Frantsiia, Nimechchyna) [Development of postgraduate pedagogical education in Western European countries (England, France, Germany)]: *dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 2002. 180 s.* (in Ukrainian)
- [19] Slozanska H., Pezhynska O., Horishna N. Bezperervnyi profesiinyi rozvytok pedahohiv zakladiv spetsialnoi ta inkluzyvnoi osvity v umovakh formalnoi, neformalnoi ta informalnoi osvity [Continuous professional development of teachers of special and inclusive education institutions in formal, non-formal and informal education]. *Vvichlyvist. Humanitas, 2023. (3), 157–166.* <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.21> (in Ukrainian)
- [20] Sulym-Karlir I. F. Orhanizatsiia samostiinoho pozaaudytorno roboty studentiv pedahohichnykh koledzhiv SSHA [Organization of independent extracurricular work of students of pedagogical colleges in the USA]: *avtoref. dys... kand. ped. nauk: Vinnyts. derzh. ped. un-t im. M. Kotsiubynskoho. Vinnytsia, 2008. 20 s.* (in Ukrainian)
- [21] Frytsiuk V. A., Vovk L. P. Akmeologichniy pidkhid do vyvchennia problemy profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia [Acmeological approach to studying the problem of professional self-development of a future teacher]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohika i psykhohihiia. VDPU im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Vinnytsia, 2016. Vyp. 42. S.66-71.* (in Ukrainian)
- [22] Frytsiuk V. A. Problema kreatyvnosti u pedahohichnykh doslidzhenniakh [The problem of creativity in pedagogical research]. *Pedahohichna dumka. Lviv, 2009. № 1. S. 32-38.* (in Ukrainian)
- [23] Asunta T. Developments in Teacher Education in Finland. *Inservice Education and Training. 137-146.*
- [24] Dobbins R., Pettman B.O. Self-development: The nine basic skills for business success. *The Journal of Management Development. 1997. V.16 (8). P. 521-667.* (in English)
- [25] *International Handbook on the Continuing Professional Development of Teachers / ed. By C. Day, J. Sachs. Reprinted 2008, 2009. London : Open University Press. 320 p.* (in English)
- [26] Häring L. Die Akademie für Lehrerfortbildung in Dillingen. *Die Berufs bildende Schule. 48 (2000)12. S. 716-723.* (in English)
- [27] Gurevich R., Fritsyuk V., Opushko N., Gadaichuk N., Gabryichuk L. Preparation of future specialists for professional self-development in the information and educational environment of the university. *Theoretical and scientific foundations of pedagogy and education: collective monograph / Kazachiner O., Boychuk Y., etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. p. 425-442. Available at : DOI 10.46299/ISG.2022.MONO.PED.* (in English)
- [28] Gurevych R., Frytsiuk V., Dmytrenko N. Computer diagnostics of readiness of prospective teachers to professional self-development. *Information technologies and learning tools, 2019. Vol 69. №1.* (in English)